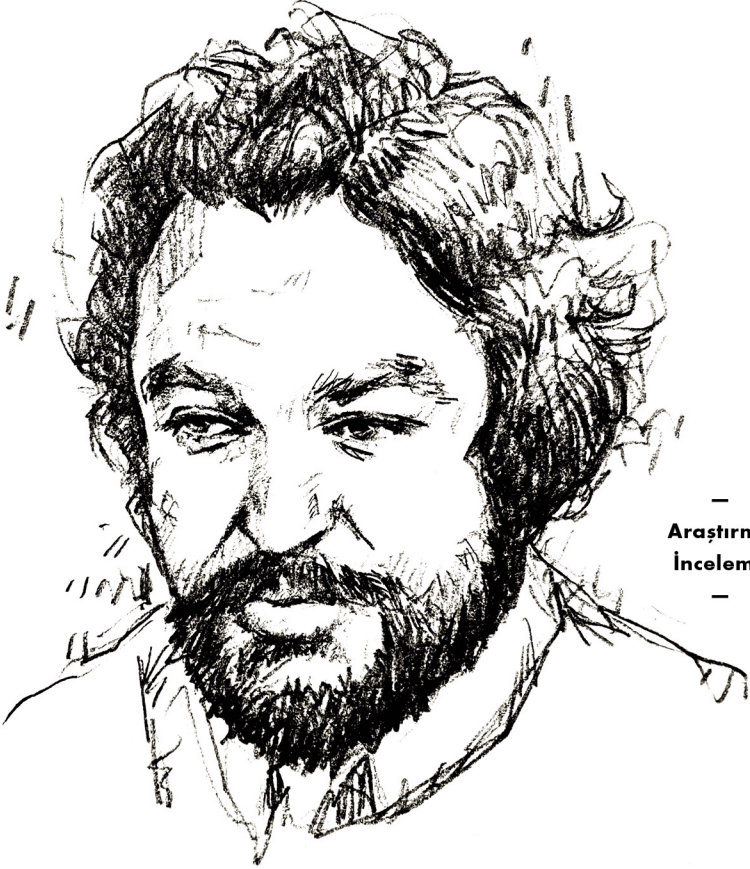

SORULARLA

Oğuz Atay

—
Araştırma
İnceleme
—

SELÇUK ORHAN

Selcuk Orhan, 1977 Afyonkarahisar doğumlu. 1995'ten beri çeşitli edebiyat dergilerinde öyküleri ve eleştirel denemeleriyle görünüyor. *Kansızlık* (2000) ve *Taş Kayık* (2003) adında iki öykü kitabı ve *40 Hadis* (2010), *Aranmayan Özellikler* (2014), *Güzel* (2016), *Müderres ve Virtüöz* (2021) adlı romanları bulunuyor.

selcukorhan.com twitter.com/sorhan

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Müderriş ve Virtüöz
40 Hadis
Güzel
Aranmayan Özellikler

SORULARLA OĞUZ ATAY

Yazan: Selçuk Orhan
Yayına hazırlayan: Sema Çubukçu

Yayın hakları: © 2024 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Karakarga Yayınları, 2018
Doğan Kitap'ta 1. baskı / Ocak 2024 / ISBN 978-625-6570-80-1
Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Taylan Polat
Kapak çizimi: Sezen Özyıldız Aşkın
Sayfa uygulama: Yeşim Ercan Aydın
Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnşaat San. ve Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar - İSTANBUL
Tel. (212) 446 05 99
Sertifika No: 5272

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Sorularla Oğuz Atay

Selçuk Orhan

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

İçindekiler

1 Oğuz Atay'ı tanımaya başlamak için doğru tarih nedir?.....	13
2 O zaman <i>Tutunamayanlar</i> romanıyla devam edelim: <i>Tutunamayanlar</i> , bize neyi anlatır?.....	16
3 <i>Tutunamayanlar</i> için bazen dağınık ya da karışık deniyor, gerçekten bu romanın nasıl bir yapısı var?	18
4 Pek de heyecanlı bir hikâye gibi görünmüyor ama.....	20
5 “Tutunamayan” ya da “Disconnectus Erectus” ne demektir?.....	22
6 “Tutunamayan” için aynı zamanda “Kaybeden” diyebilir miyiz? 24	
7 “DÜN, BUGÜN, YARIN” nedir?.....	26
8 “Bilig-Tenüz” diye bir şey gerçekten var mı?	28
9 Ya Olric?	30
10 Bu “küçük burjuva” meselesi nedir? Küçük burjuva Oğuz Atay’a ne etmiş?.....	32
11 Küçük burjuva konusuna kafayı takan sadece Oğuz Atay mı?	34
12 Ya kendisi nasıl bir hayat sürdü?	36
13 Peki, <i>Tutunamayanlar</i> ’ı hatırasına ithaf ettiği Ural kimdir?	37
14 Kitabın girişinde bir ithaf daha var: <i>Sevin İçin</i>	39
15 <i>Sevin Seydi</i> şimdi nerelerde?	41
16 Atay, <i>Tutunamayanlar</i> ’dan önce hiçbir şey yazmadı mı?	43
17 Atay’ın <i>Tutunamayanlar</i> ’ın çözümünü, Nabokov’un <i>Solgun Ateş</i> (Pale Fire) romanından aldığı söyleniyor. Bu doğru mu?	45
18 <i>Tutunamayanlar</i> neden bu kadar önemli?	48
19 Oğuz Atay’ın kendisi <i>Tutunamayanlar</i> ’da Selim Işık’a mı daha yakın, yoksa Turgut Özben’e mi?.....	50
20 Selim Işık ne açıdan özel bir insan? Turgut Özben de öyle mi?	52
21 Oğuz Atay sadece Selim Işık gibi özel insanları mı yazmış?.....	55
22 Peki ya Atay’da halktan kişilere, “küçük insan” a yer yok mu?.....	57
23 Halkın yoksulluğu konusunda neler düşünüyordu?.....	59
24 Oğuz Atay söz konusu olunca bu “aydın” sözü neden bu kadar çok dile getiriliyor?	61

25 Ama Selim Işık ya da Turgut Özben, öyle televizyonlara çıkan aydınlara hiç benzemiyor.	63
26 Oğuz Atay, aydın kişilerden söz ederken hep Batılı aydın kimliğini mi temel almış? Bizden bir şeyler yok mu?.....	65
27 Oğuz Atay'ın bu önsöz yazma merakı nedir? <i>Tutunamayanlar'</i> da olduğu gibi, <i>Eylembilin'</i> de de önsöz yazmadan edememiş.	67
28 Yine de bir roman için önsöz gerekli mi? Böyle bir şey daha önce yapılmış mı?.....	69
29 Atay'ın <i>Tutunamayanlar'</i> ı yayımlatmakta güçlük çektiği doğru mu?.....	71
30 Yarışmada derece aldıktan sonra önü açılmıştır herhalde?.....	73
31 <i>Tehlikeli Oyunlar</i> neyden söz eder?.....	74
32 <i>Tehlikeli Oyunlar'</i> ın arka planında nasıl bir mühendislik var?	76
33 <i>Tehlikeli Oyunlar'</i> ın <i>Tutunamayanlar'</i> dan farkı nedir?	78
34 Sevgi'nin hikâyesinden –tabii “spoiler” vermeden– bahsetmek mümkün mü?	80
35 Ya Bilge?.....	83
36 Sevgi ve Bilge isimlerini neye göre seçmiş Oğuz Atay?.....	85
37 <i>Tehlikeli Oyunlar</i> , <i>Tutunamayanlar'</i> a göre, kadınlara karşı daha nazik bir roman diyebilir miyiz?	87
38 Atay'ın kadınlara karşı önyargıları mı vardı?	89
39 Atay'ın romanlarından söz ederken hep “modern” ya da bazen “postmodern” deniyor.	91
40 O zaman Oğuz Atay için “modern”i yani “postmodern” diyenler yanılıyor mu?.....	93
41 Yani o zaman, <i>Tutunamayanlar</i> ya da <i>Tehlikeli Oyunlar</i> postmodern romanlar mıdır?.....	95
42 Bilinç akışı tekniği nedir? Atay'ın romanlarına nasıl bir özellik kazandırmıştır?.....	97
43 O zaman Atay da doğrudan bu tekniği kopyalamış, öyle mi?	101
44 Oğuz Atay'ın romanlarında kural mıdır? Hep birileri intihar mı eder?	103
45 <i>Tutunamayanlar'</i> ı okuyanlar intihar ediyormuş, doğru mu?.....	105
46 “Ubor Metenga” neye denir?	107
47 Babasına yazdığı mektubu da yayımlamışlar galiba.....	109
48 Oğuz Atay'ın babası kimdir?	111
49 Mustafa İnan kimdir?	113

50 <i>Bir Bilim Adamının Romanı</i> da <i>Tutunamayanlar</i> ve <i>Tehlikeli Oyunlar</i> gibi mi?	114
51 Hazırlanışını düşününce <i>Bir Bilim Adamının Romanı</i> ders kitabımı gibi gelmiyor mu?	116
52 <i>Eylembilim</i> diye incecek bir Atay kitabı daha var. Ayrıca “eylembilim” diye bir sözcük var mı? Oğuz Atay mı uydurmuş?.....	117
53 <i>Eylembilim’</i> de ne gibi olaylardan söz ediliyor?.....	119
54 <i>Oyunlarla Yaşayanlar</i> nedir?.....	121
55 <i>Oyunlarla Yaşayanlar, Tutunamayanlar</i> ve <i>Tehlikeli Oyunlar’a</i> çok benzemiyor mu?.....	123
56 Atay’ın bu “oyun” takıntısı nereden geliyor?.....	125
57 Nasıl oyunlar Atay’ın sözünü ettikleri?	127
58 Oyunları ciddiye almak ne demektir?	130
59 Oğuz Atay’ı okurken bazen mizah ve ciddiyet birbirine karışmıyor mu?	132
60 Atay’ın <i>Günlük’</i> ü de yayımlanmış, bir başkasının günlüğünü okumak ayıp değil mi?.....	134
61 Oğuz Atay’ın severek okuduğu yazarlar ve şairler kimlerdi?.....	136
62 Sanki Kafka’ya özel bir ilgisi var. Kafka’dan ne kadar etkilenmiştir?	138
63 İngiliz edebiyatıyla ilgili durumu nedir?	141
64 Rusları da boş geçmemiş değil mi? Mesela Dostoyevski.....	143
65 Ya Türkçede okuduğu, sözünü ettiği kimler var?	145
66 Kimleri okumamıştı?	147
67 Atay, yazmaya neden geç başladı?.....	149
68 Yaşadığı dönemde Oğuz Atay neden çok az ilgi gördü?.....	150
69 Oğuz Atay, içinde bulunduğu kültür çevresi hakkında ne düşünüyordu?	152
70 Peki, Atay’ın saygı duyduğu “müstesna” yazarlar ve sanatçılar kimlerdi?.....	154
71 Oğuz Atay şiir okur muydu? İkinci Yeni’nin doğduğu <i>Pazar Postası’</i> nda yazmış olmasına karşın yaşadığı dönemde şair dostları hiç yok muydu?	157
72 Oğuz Atay’ın sinemayla arası nasıldı?	159
73 <i>Arkadaş</i> filminin senaryosuna gerçekten katkıda bulunmuş olabilir mi?	161
74 Atay, ne tür müziklerden hoşlanırdı?.....	163

75 Dış görünüşüyle insanlarda bıraktığı izlenim nasıldı?	165
76 Ömrü vefa etseydi başka neler yazmak istiyordu?.....	167
77 Yazarlık dışında hangi işlerle uğraştı?.....	169
78 Siyasi görüşü hakkında neler söylenebilir? Sosyalist miydi?.....	170
79 Nedir bu “sol çevrelere karşı ölçülü ama sert eleştiriler”?	172
80 Türkiye hakkında neler düşünüyordu?.....	176
81 Oğuz Atay’ın yazdıklarında sanki böyle bir milliyetçilik tadı da var?.....	178
82 Oğuz Atay’ın dinle, özelde de İslam’la ilgili görüşleri nelerdi? ...	181
83 Oğuz Atay, İsa’ya çok önem vermişe benziyor. Hıristiyanlığa özel bir ilgisi mi vardı?.....	183
84 Oğuz Atay’ı, İsa’nın yaşamında bu kadar etkileyen nedir?	185
85 Gelenekle ilgili neler düşünüyordu?.....	186
86 Sporla arası nasıldı, takım tutar mıydı?.....	188
87 Mühendis olduğuna göre kitaplarında matematikle ilgili bir şeyler bulunabilir mi?.....	190
88 Hastalığı ve ölümü nasıl gerçekleşti?.....	192
89 Ölümü nasıl karşıladı?	194
90 Yeniden keşfedilmesi nasıl gerçekleşti?.....	196
91 Düşüncelerinde Kemal Tahir’den çok etkilendiği söyleniyor, doğru mu?.....	198
92 Oğuz Atay, Türkiye’yle ilgili her şeyi yazmaya çalışmış görünüyor, ama sanki bazı şeyleri... ..	201
93 Oğuz Atay hakkında yaşadığı dönemde eleştirmenler sessiz mi kaldı? Kimse bir şey söylemedi mi?	204
94 Oğuz Atay’ın yapıtlarını beğenmeyenler, ağır biçimde eleştirenler yok mu?	207
95 Oğuz Atay’da cinsellik konusu nasıl işleniyor?	210
96 Oğuz Atay’ın karakterleri hastalıklı gibi değil mi? Depresyon, kişilik bölünmesi, sosyal fobi, ağır suçluluk duygusu, paranoya, obsesif kompulsif bozukluk, sanki hepsi var.....	214
97 Oğuz Atay neden bu kadar uzun yazıyor? Öyküleri bile sayfalarca sürüyor.....	216
98 Atay’ı okumaya hangi kitaptan başlamalı?.....	218
99 Oğuz Atay’dan etkilenmiş yazarlarımız var mı?	220
100 Oğuz Atay’la ilgili başka hangi kitapları okuyabilirim?.....	222
Kaynakça	224

Oğuz Atay, romanlarında önsöz ya da giriş yazılarını alaya alırdı. “Soru-cevap” türü yerleşik kalıpları da tiye aldığı, örneğin *Oyunlarla Yaşayanlar*’da Coşkun ile Saffet’in “cemiyete faydalı kitapları neşredebilmek için ‘en mükemmel satan’ kitapları da basmaya mecbur” kalan hayali bir yayınevi için uydurdukları gülünç başlıklar içinde “Yüz Tanınmış Operadan Aryalar” ya da “Sevişmede On Temel Pozisyon” geçmesinden anlayabiliyoruz.

Basmakalıp bir başlıktan kaçmadığım için eleştirebilirsiniz ama şu da var: Oğuz Atay’ın alaya almadığı bir şeyi bulmak çok zor. Bana göre, Oğuz Atay’ı okumak, alaya alınmak, acı ve ağır biçimde alaya alınmaktan korkmamak, hatta bundan keyif almayı bilmek, hiç değilse öğrenmektir.

Elinizdeki kitap, *Ot* dergisinin Aralık 2017 tarihli 58. sayısında çıkan “40. Ölüm Yılı Dönümünde 40 Soruda Oğuz Atay” başlıklı yazımdan doğdu. Geçmişte de Oğuz Atay’ın yapıtları hakkında çeşitli edebiyat dergilerinde eleştirel deneme niteliğinde birkaç yazı yazmıştım. Eleştiri yazarken, okura bilgi vermek ikinci planda kalıyordu. *Ot*’a yazarken, aslında Atay’la ilgili bilinebilecek ama tartışmaya açılmamış ya da ötede beride kalmış pek çok şeyin bir araya toparlanabileceğini gördüm. Kitabın ilk baskısı *100 Soruda Oğuz Atay* adıyla yayımlandı. Kitabın ilk baskısının özellikle Oğuz Atay’a hızlı bir giriş yapmak isteyen okurlar tarafından sevildiğini gördüm.

Yanılmıyorsam Oğuz Atay, yaklaşık 40 yıldır uzun vadede en çok okunan yazarlarımızdan oldu. İlk okuduğum yıllarda Atay’ın sözünü ettiği kimi ayrıntılar –örneğin, ilkokulda siyah önlük giilmesi ya da okul binalarının renksizliği– hâlâ hayatımızın bir

parçasıydı. Zaman değişti, önlükler renklendi, Cumhuriyet tarihine eleştirel bakmanın yolları çeşitlendi, belki de tükendi. Ama geçen zaman içinde yeni kuşakların Atay'a ilgisinin sadece arttığını gördük. Çünkü Atay yaşadığı toplumun sığ bir gözlemcisi değildi; toplumun derininde işleyen düşünce hatlarını anlamaya, insanımızın "ne" değil "nasıl" düşünödüğünü kavramaya mesai harcamıştı.

Genç bir yaşta dünyaya veda etmesine ve çok kısa bir yazı hayatı sürmesine karşın bize oldukça değerli ve hacimli yapıtlar bıraktı.

Selçuk Orhan

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Oğuz Atay'ı tanımaya başlamak için doğru tarih nedir?

Oğuz Atay'ın yaşamöyküsündeki köşe taşlarını ve kırılma noktalarını sayalım: Atay, 12 Ekim 1934'te, annesi Muazzez Zeki Hanım'la babası Mehmet Cemil Bey'in, Cumhuriyet'in 10. yılındaki evliliklerinden yaklaşık bir yıl sonra İnebolu'da doğdu. 1939'da babasının milletvekili seçilmesi üzerine aile Ankara'ya taşındı ve bir yıl sonra Atay başkentte ilkokula başladı. Liseyi daha sonra TED Ankara Koleji adını alacak olan TED Yenişehir Lisesi'nde okudu ve 1951 yılında mezun oldu. O yaşa kadar yıllığı çizdiği –pek de güldürücü olmayan– karikatürler, son sınıfta oynadıkları tiyatro oyunu ve ufak tefek karalamaları dışında, sanatçı olacağına ilişkin bir ipucu vermedi. Her yıl sınıfını iftiharla geçen, matematik ve fen derslerinde başarılı, “Büyük Adam” olma yolunda bir mühendis adayıydı.

Kendisinden beklendiği gibi, 1951 yılında İTÜ'nün İnşaat Mühendisliği bölümüne girdi. Üniversite yılları Atay'ın hem bolca okuyarak kendini geliştirdiği hem de gelecekte romanlarına temel oluşturacak dostluklar edindiği bir dönem oldu. Bu yıllarda tanıştığı Turgut Yavuzalp, Ural Özyol ya da Günay Özmen gibi isimler, romanlarına kimi zaman doğrudan kendi isimleriyle, kimi zaman Atay'ın zihnine kazınmış birkaç anının değiştirilmesiyle girecekti.

Bir yandan da İstanbul'un canlı hayatını keşfedecek, öğrenciliğin hafifliğine sığınıp bohemliğin tadını çıkarmaya başlayacaktı. Yıldız Ecevit'e göre, Atay bu yıllarda Marx ve Lenin'in kitaplarını okumaya başlamış, sosyalizme eğilim göstermiş ve Turhan

Tükel'le tanışarak devrimci sol ideolojiyle yakınlık kurmuştur.*

1957 yılında mezun olup “mühendis çıkan” Oğuz Atay, ailesinden ayrılır ve arkadaşı Orhan Şahinler'le birlikte ayrı eve taşınır. Şahinler aracılığıyla, hayatında derin etkisi olacak bir başka arkadaşıyla tanışmıştır Atay: Uğur Ünel. Genç mühendis henüz hayatına nasıl yön vereceğine karar vermemiştir ancak Cevat Çapan, Metin Erksan, Sezer Tansuğ ve Halit Refiğ gibi başka genç sanatçı ve aydınlarla temas kurmuştur.

Her Türk gibi asker doğduğundan, Oğuz Atay, 1957'nin sonuna doğru yedek subay olarak vatani görevine başlar. Ankara'daki askerliği sırasında, Erdost'un çıkardığı *Pazar Postası* gazetesi çevresine dahil olur; aynı zamanda, Türk edebiyatında Sait Faik'ten sonra en etkili öykü yazarı sayabileceğimiz Vüs'at O. Bener ile dostluk kurar. Bener, gelecekte *Tutunamayanlar*'ın taslaklarını ilk gösterdiği kişilerden olacaktır. 1959'da vatani görevini tamamlayarak İstanbul'a döndüğünde Denizcilik Bankası'nda çalışmaya başlayan Atay, bir yandan da İstanbul'a taşınan *Pazar Postası* gazetesine katkı verir.

1961'de Atay, Fikriye Fatma Gürbüz'le evlenir ve bu evlilikten tek çocuğu Özge (Atay) dünyaya gelir. Atay ve Fikriye Hanım, 1967'de boşanır. Aynı dönemde, Uğur Ünel'le birlikte Betonar adında bir şirket kurmuştur Atay; maalesef bu girişimi iflasla sonuçlanır. (Bazı kaynaklarda şirketin diğer ortağının Orhan Şahinler olduğu geçer.)

1967-68 yılları, Atay'ın yaşamında büyük bir kırılma noktasıdır. Mühendislik ve müteahhitlik yolunda başarısız olmuş, evliliğinde mutluluğu bulamamış, zorlu bir geçiş dönemine girmiştir.

1968'de, Sevin Seydi'yle yakınlaşır, aralarında bir sevgili ilişkisi kurulur. Atay'ın *Tutunamayanlar*'ı bu tarihlerde yazmaya başladığı söylenir. *Tutunamayanlar*, tamamlandıktan sonra, hacimli yapısı ve o zamanın anlayışı açısından yadırgatıcı içeriği nedeniyle yayıncılar tarafından geri çevrilir. Ancak, 1970'te TRT Roman Yarışması'nda dereceye girmesinden sonra Sinan Yayınları tara-

* Yıldız Ecevit, *Ben Buradayım...* / Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 71.

fından iki cilt halinde (1971 ve 1972) basılır. Aynı yıllarda Atay, Sevin Seydi'den ayrılmıştır; bu ayrılığın psikozu içinde ikinci romanına, *Tehlikeli Oyunlar*'a başlar ve onu 1973'te okurla buluşturur. 1974'te Pakize Kutlu ile dünya evine girer. 1970'li yıllardan sonra, Atay'ın akademideki görevi dışında bütün mesaisi edebiyatla ilgili olacaktır. 1975'te MAY Yayınları'ndan, öykülerinden oluşan *Korkuyu Beklerken* çıkar; yine aynı yıl *Bir Bilim Adamının Romanı* okurla buluşacaktır.

Maalesef sağlığında kitaplarının ikinci baskısını göremez Oğuz Atay. 12 Aralık 1977'de, beynindeki bir tümör nedeniyle hayata gözlerini yumduğunda, geride yayımlanmış kitaplarının yanı sıra, bir günlük, *Eylembilim* adında tamamlanmamış bir uzun öykü ve "Türkiye'nin Ruhu" adını vermeyi tasarladığı bir roman fikri kalacaktır. Atay'ın keşfedilmesi içinse ölümünün üstünden yedi yıl geçmesi gerekecektir.

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Oğuz Atay, 40 yılı aşan bir süredir edebiyatımızın en çok tartışılan yazarlarından biri. Yapıtları biçimsel özellikleri, tarihsel referansları, çok sesliliği ve düşünsel derinliği açısından okurlara zengin bir dünya sunuyor. Bununla birlikte Atay'ın okurları zorlayan bir yazar olduğu da sıklıkla söyleniyor. Hatta çoğu okur, Oğuz Atay'ın biçimsel deneylerle örülü hacimli yapıtları karşısında duraksıyor.

Elinizdeki kitap Oğuz Atay'ın yapıtları ve düşüncesiyle ilgili mütevazı bir rehber olarak tasarlandı. Oğuz Atay'ın yapıtlarıyla yeni tanışmış okurlar kadar Atay'la ilgili meraklarını ileriye taşımak isteyenlere yol arkadaşlığı etmesi umularak yazıldı. Sorularla ayırıştırılan bölümlerde Oğuz Atay'ın yapıtlarının yanı sıra yaşadığı dönem, dostları ve kişisel hayatına dair (dedikoduya kaçmadan!) ayrıntılar da bulacaksınız.

“Yukarıda ‘mütevazı bir rehber’ yazdığına bakmayın. Harika bir kitap bu!”

Murat Menteş

